

Prawa osób pozbawionych wolności w dobie koronawirusa

W związku z ogłoszonym w Polsce stanem epidemii Fundacja pragnie zwrócić uwagę na sytuację osób pozbawionych wolności przebywających obecnie w jednostkach penitencjarnych. Jak wynika z doniesień medialnych, a także informacji przekazywanych Fundacji przez osadzonych i ich rodziny, warunki pozbawienia wolności w dobie COVID-19 są niezwykle trudne^[1].

W Polsce funkcjonują łącznie 172 zakłady karne, areszty śledcze i oddziały zewnętrzne^[2], w których, zgodnie z danymi statystycznymi przedstawionymi przez Służbę Więzienną w dniu 27 marca 2020 r., faktycznie przebywało 74 581 osób^[3]. Zaludnienie zakładów wynosiło więc łącznie 91,33%. Ze względu na tę okoliczność ewentualna konieczność relokacji jest bardzo utrudniona. Ponadto na dzień 31 grudnia 2019 r. w jednostkach penitencjarnych umieszczonych było 3319 (4,52%) osadzonych w wieku powyżej 60 roku życia^[4]. W ramach działań Centralnego Zarządu Służby Więziennej i Ministerstwa Sprawiedliwości^[5], praktycznie wszystkie^[6] jednostki penitencjarne wprowadziły pewne ograniczenia w uprawnieniach więźniów w związku z panującą pandemią koronawirusa. Nie ma wątpliwości, że wyjątkowa sytuacja w państwie, daje podstawę do wdrożenia czasowych zmian w poszczególnych prawach i wolnościach ogółu społeczeństwa, w tym osób pozbawionych wolności. Warto jednak pamiętać, że nawet w warunkach izolacji penitencjarnej, nakładane ograniczenia muszą spełniać test proporcjonalności i respektować godność człowieka.

W tym kontekście należy także wspomnieć o wydanych w ostatnich dniach wytycznych WHO^[7] i CPT^[8] dotyczących osób pozbawionych wolności. W rekomendacjach organizacji międzynarodowych podkreśla się,

[1] Komunikat Służby Więziennej z dnia 19 marca 2020 r., <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/centralny-zarzad-sluzby-wieziennej-ograniczenie-odwiedzin-we-wszystkich-zakladach-karnych> (dostęp: 2 kwietnia 2020 r.).

[2] Zgodnie z informacjami podanymi na oficjalnej stronie Służby Więziennej, <https://sw.gov.pl/sitemap>, (dostęp: 3 kwietnia 2020 r.).

[3] Centralny Zarząd Służby Więziennej, Informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych w dniu 27 marca 2020 r.

[4] Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna Informacja Statystyczna za rok 2019, Warszawa 2020.

[5] zob. Komunikaty Służby Więziennej: <https://sw.gov.pl/aktualnosc/Komunikat%2018.03.2020>, <https://sw.gov.pl/aktualnosc/centralny-zarzad-sluzby-wieziennej-komunikat%2017.03.20>, <https://sw.gov.pl/aktualnosc/centralny-zarzad-sluzby-wieziennej-kom-16-05> (dostęp: 2 kwietnia 2020 r.).

[6] Za wyjątkiem Oddziału Zewnętrznego w Bydgoszczy.

[7] Tymczasowe wytyczne dotyczące gotowości, zapobiegania i kontroli COVID-19 w więzieniach i innych miejscach detencji,

http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/434026/Preparedness-prevention-and-control-of-COVID-19-in-prisons.pdf?ua=1 (dostęp 3 kwietnia 2020 r.).

[8] Zbiór zasad dotyczących postępowania z osobami pozbawionymi wolności w kontekście pandemii choroby koronawirusowej (COVID-19), <https://rm.coe.int/16809cfa4b>, (dostęp 3 kwietnia 2020 r.).

że: “wszelkie restrykcje podejmowane wobec osób pozbawionych wolności w celu zapobieżenia rozprzestrzenianiu się COVID-19 powinny posiadać podstawę prawną oraz być niezbędne, proporcjonalne, stosowane z poszanowaniem godności ludzkiej i ograniczone w czasie. Osoby pozbawione wolności powinny otrzymywać wyczerpujące informacje o wszelkich takich restrykcjach, sformułowane w zrozumiałym dla nich języku”^[9]. Należy także pamiętać, że podjęcie działań na rzecz ochrony zdrowia osadzonych przyczynia się również do zapewnienia bezpieczeństwa pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz osób, z którymi zwolnieni z jednostek penitencjarnych będą mieli styczność na wolności.

KONKRETNE OGRANICZENIA

Pośród praw i wolności osadzonych podlegających restrykcjom należy wskazać:

- prawo do ochrony życia prywatnego;
- swobodę wyznania;
- prawo do sądu;
- prawo do obrony.

Zmiany te przybierały formę ograniczenia lub wstrzymania:

- udzielania osadzonym widzeń (100%);
- odprawiania nabożeństw i udzielania posług religijnych (80,70%);
- zatrudnienia osadzonych poza terenem jednostki penitencjarnej (94,15%);
- prowadzenia zajęć o charakterze zbiorowym (16,37%);
- realizacji oddziaływań penitencjarnych prowadzonych lub współprowadzonych przez osoby z zewnątrz; prowadzenia oddziaływań penitencjarnych realizowanych poza terenem jednostki (1,16%);
- kontaktów między osadzonymi, zamknięcia cel mieszkalnych oraz wstrzymania spacerów w zakładzie karnym typu półotwartego i otwartego (2,33%);
- przyjmowania wpłat dla osadzonych wyłącznie w formie bezgotówkowej (1,16%);
- realizowania czynności procesowych na terenie jednostki penitencjarnej, w tym widzenia z obrońcami, pełnomocnikami, notariuszami, kuratorami sądowymi, pełnomocnikami przed ETPC (1,16%);
- wstępu do jednostki osób świadczących usługi na rzecz osadzonych, a niezatrudnionych w jednostce - inne niż kwestie procesowe (1,75%);
- możliwości otrzymania paczek (1,75%);
- udzielania przepustek (2,33%).

CO W ZAMIAN?

Dla zrekompensowania wprowadzonych ograniczeń 124 jednostki (72% wszystkich) zadeklarowały podjęcie działań takich jak poszerzenie możliwości utrzymywania kontaktu z bliskimi za pośrednictwem komunikacji telefonicznej lub internetowej. W niektórych zakładach karnych i aresztach śledczych wska-

[9] Tłumaczenie na język polski: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/03/CoE-Statement_PL.pdf, (dostęp 3 kwietnia 2020 r.).

zane zostały konkretne rozwiązania - dodatkowe rozmowy za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype, dodatkowe rozmowy telefoniczne lub ich wydłużenie. Ze względu na brak możliwości uczestnictwa w nabożeństwach w kilku jednostkach msza emitowana jest za pośrednictwem radiowęzła. W jednym zakładzie karnym wprowadzono dodatkową kąpiel dla osadzonych, a w dwóch wydłużono czas, w którym dostępna będzie ciepła woda. Inna jednostka zmniejszyła ograniczenia w możliwości oglądania telewizji w czasie pandemii. Warto również wspomnieć, że osadzeni w 15 jednostkach penitencjarnych zostali zaangażowani do udziału w akcji szycia maseczek ochronnych (8,72%).

CZAS

Zgodnie z regulacjami zawartymi w Kodeksie karnym wykonawczym (dalej: k.k.w.) dyrektor jednostki penitencjarnej ma prawo wprowadzać ograniczenia do 7 dni. Okres ten może zostać przedłużony jedynie za zgodą sędziego penitencjarnego. Czas obowiązywania ograniczeń związanych z pandemią różni się pomiędzy jednostkami. Najczęściej ograniczenia wprowadzane są na 14 dni z zastrzeżeniem możliwości przedłużenia na podstawie art. 247 § 2 k.k.w. - na taki czas wprowadzono lub przedłużono ograniczenia w 70 jednostkach. W ponad połowie zakładów karnych i aresztów śledczych obecnie obowiązujące zarządzenia wprowadzające ograniczenia przestaną obowiązywać przed końcem drugiego tygodnia kwietnia. Jednocześnie zaniepokojenie może budzić fakt, że w jedenastu jednostkach ograniczenia obowiązywać będą do odwołania, a w dwunastu – nie podano terminu zakończenia trwania ograniczeń.

PODSTAWA PRAWNA

Wspomniane ograniczenia wprowadzane są na bieżąco zarządzeniami dyrektorów jednostek penitencjarnych. Za podstawę prawną organy przyjmują art. 13 ust 1, ust. 2 pkt 2 i ust. 3 ustawy o Służbie Więziennej w zw. z art. 247 § 1 i 2 k.k.w. w zw. z § 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii. Wstrzymania oraz ograniczenia w prawach osadzonych zatwierdzone są przez sędziów penitencjarnych sądów okręgowych. Służba Więzienna informuje również, że ewentualne przedłużenia okresów obostrzeń wprowadzane będą na podstawie art. 247 § 2 k.k.w. W zarządzeniach podkreśla się, że dyrektorzy kierują się zaleceniami Państwowego Inspektora Sanitarnego „mając na uwadze ogłoszenie na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego oraz w związku z koniecznością podjęcia działań zapobiegawczych, w celu unieszkodliwienia źródeł zakażenia i przecięcia dróg szerzenia się choroby zakaźnej wywołanej przez wirus COVID-19, jak również wystąpieniem na obszarze miast potwierdzonych przypadków zakażenia wirusem COVID-19 (SARS-CoV-2)”. Spośród 172 jednostek penitencjarnych 77 nie podało podstawy prawnej wprowadzanych ograniczeń w prawach osadzonych.

Opracowanie to powstało po analizie komunikatów udostępnionych przez Służbę Więzienną na oficjalnych stronach internetowych poszczególnych jednostek penitencjarnych. Szczegółowe dane ze wszystkich 172 zakładów karnych, aresztów śledczych oraz oddziałów zewnętrznych zostały zawarte w Tabeli nr 1. Helsińska Fundacja Praw Człowieka na bieżąco będzie analizować i monitorować sytuację osób pozbawionych wolności.

Tabela nr 1 dostępna jest [tutaj](#).